

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ТРЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ТИНГАРОВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 42286/21)

РЕШЕНИЕ

Член 3 от Протокол № 1 • Законова забрана за гласуване, която не позволява на изтърпяващите наказание лишаване от свобода да гласуват на парламентарни избори, несъвместима с член 3 от Протокол № 1 поради нейния общ характер

СТРАСБУРГ

10 октомври 2023 г.

Това решение ще стане окончателно при условията на член 44 § 2 от Конвенцията. То може да бъде предмет на редакционни промени.

По делото Тингаров и други срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Трето отделение), заседаващ като камара, състояща се от:

Пере Пастор Виланова (Pere Pastor Vilanova), *председател*,

Йонко Грозев,

Георгиос А. Сергидес (Georgios A. Serghides),

Дариан Павли (Darian Pavli),

Йоанис Ктистакис (Ioannis Ktistakis),

Андреас Зюнд (Andreas Zünd),

Одни Мьол Арнардотир (Oddný Mjöll Arnardóttir), *съдии*,
и Милан Блашко (Milan Blaško), *секретар на отделението*;

Като взе предвид:

жалбата (№ 42286/21) срещу Република България, подадена в Съда по член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) на 10 август 2021 г. от осем български граждани, посочени в приложената таблица („жалбоподателите“);

решението да бъде уведомено българското правителство („правителството“), за жалбите относно лишаването на затворниците от изборителни права;

решението за разглеждане на жалбата с приоритет (правило 41 от Правилника на Съда);

становищата на страните;

След закрито заседание, проведено на 12 септември 2023 г.,

Постанови следното решение, прието на същата дата:

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Жалбата е свързана с оплаквания за нарушение на член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията в резултат на невъзможността жалбоподателите да гласуват два пъти на парламентарни избори в България, проведени съответно на 4 април 2021 г. и 11 юли 2021 г., тъй като към момента на провеждане на изборите те са изтърпявали ефективно наказанието по осъдетелните си присъди - лишаване от свобода.

ФАКТИТЕ

2. Жалбоподателите са родени на различни дати, посочени в приложената таблица. Те са представлявани от г-н К. Кънев, председател на Българския хелзинкски комитет, неправителствена организация със седалище в гр. София.

3. Правителството се представлява от своя правителствен агент, г- жа С. Собаджиева от Министерството на правосъдието.

4. Фактите по делото могат да се обобщят по следния начин.

5. По време на провеждането на парламентарни избори в България на 4 април 2021 г. и 11 юли 2021 г. всички жалбоподатели изтърпяват наказания лишаване от свобода в затвора в Пазарджик след произнасяне на съответните им присъди за извършени престъпления. Те са автоматично възпрепятствани да гласуват на тези избори съгласно действащото законодателство.

ОТНОСИМА ПРАВНА РАМКА

6. Съответните нормативни разпоредби относно правото на лишени от свобода да гласуват са изложени в решението на Съда по делото *Кулински и Събев срещу България* (№ 63849/09, §§ 10 и 15, 21 юли 2016 г.).

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 3 ОТ ПРОТОКОЛ № 1 КЪМ КОНВЕНЦИЯТА

7. Жалбоподателите се оплакват, че в качеството си на осъдени лишени от свобода са попадали в обхвата на обща забрана да гласуват на избори (вж. параграф 5 по-горе). Те се позовават на член 3 от Протокол № 1, който гласи следното:

„Високодоговарящите страни се задължават да провеждат свободни избори през разумни интервали от време, с тайно гласуване, и при условия, осигуряващи свободното изразяване на мнението на народа при избиране на законодателното тяло.“

A. Допустимост

8. Съдът отбелязва, че жалбата не е нито явно необоснована, нито е недопустима на други основания, изброени в член 35 от Конвенцията. Следователно тя трябва да бъде обявена за допустима.

B. По същество

9. Жалбоподателите твърдят, че не са могли да гласуват на гореспоменатите избори в резултат на действащите правни разпоредби, които не са били променени, след като Съдът е установил нарушение на Конвенцията по първото дело, повдигащо този въпрос по отношение на България, а именно *Кулински и Събев*, цитирано по-горе.

10. Правителството признава, че правните разпоредби — разгледани подробно в делото *Кулински и Събев*, цитирано по-горе — са попречили на жалбоподателите да гласуват на тези избори.

11. Освен това Правителството предоставя актуална информация относно относимото развитие на национално ниво след постановяването на решението на Съда по това дело. По-конкретно, Комитетът на министрите, в контекста на наблюдението върху изпълнението на решенията на Съда, е поканил българските власти да проучат всички възможни начини в рамките на широката си свобода на преценка за изпълнение на решението. В резултат на това министърът на правосъдието и Министерският съвет са се обърнали съответно към Парламента и към Конституционния съд с оглед предприемането на мерки, насочени към изпълнението на това решение.

12. На 18 октомври 2022 г. Конституционният съд обявява за недопустимо делото, което е образувал по искане на Министерския съвет да даде задължително тълкуване на член 42 § 1 от Конституцията, за да се преодолеят последиците от решението на Съда по делото *Кулински и Събев*, цитирано по-горе. Конституционният съд намира, че привеждането на посочената разпоредба в съответствие с практиката на Съда не може да бъде постигнато чрез задължително тълкуване, тъй като тази разпоредба е недвусмислена. Той подчертава, че правомощието му да тълкува Конституцията не обхваща и нейното изменение или разширяване.

13. Друго развитие, след посоченото, няма.

14. Правителството изтъква, че лишаването от право на глас би било пропорционално, ако е съобразено така, че да се прилага единствено за извършителите на тежки престъпления. Като се има предвид, че първият, вторият, третият, седмият и осмият жалбоподател изтърпяват дълги присъди лишаване от свобода за извършени тежки престъпления, те биха били лишени на това основание от правото да гласуват, дори ако Парламентът беше изменил законодателството, за да го приведе в съответствие с изискванията на Конвенцията. Правителството кани Съда да приеме, че оплакванията на тези жалбоподатели са неоснователни, тъй като, във всички случаи, с оглед на тежестта на престъпленията им, приемането на някакъв нюансиран подход в законодателството не би ги облагодетелствал.

15. Съдът се позовава на принципите, установени в практиката му по отношение на недопускането до участие в избори. Във водещото дело по отношение на България, *Кулински и Събев*, цитирано по-горе, както и в редица по-ранни дела по отношение на други държави — като например *Hirst срещу Обединеното кралство* (№ 2) ([ГК], № 74025/01, ЕСПЧ 2005-IX); *Greens и M.T. срещу Обединеното кралство* (номера 60041/08 и 60054/08, ЕСПЧ 2010 г.); и *Anchugov и Gladkov срещу Русия* (номера 11157/04 и 15162/05, 4 юли 2013 г.) — Съдът установява нарушение по отношение на въпроси, подобни на тези по настоящото дело.

16. По отношение на аргумента на Правителството, наведен в горния параграф 14, Съдът не може да спекулира дали е имало основания, които биха могли да оправдаят забраната за гласуване по отношение на жалбоподателите, посочени от Правителството в този параграф. Тежестта на техните престъпления, на която се позовава Правителството, не е била изтъквана като причина за лишаването им от индивидуални изборителни права по никое време или под каквато и да е форма на национално равнище и се навежда за първи път в производството пред Съда (вж. за сравнение, по аналогия, *Vlasov и Benyash срещу Русия*, номера 51279/09 и 32098, § 36, 20 септември 2016 г., и за разлика от *Kalda срещу Естония (№ 2)*, № 14581/20, § 48, 6 декември 2022 г.). Също така, в никакъв случай не би било приемливо Съдът да приеме, че ако парламентът би изменил оспорваните законови разпоредби, ограниченията на правото на глас все още ще се прилагат за лишени от свобода, осъдени за тежки престъпления, или да стигне до заключението, че такова изменение непременно ще бъде съвместимо с член 3 от Протокол № 1 (вж. за сравнение, по аналогия, *Hirst (№ 2)*, цитирано по-горе, § 72).

17. Горезложените съображения са достатъчни, за да може Съдът да заключи, че към момента на провеждане на изборите, предмет на настоящото дело, нормативната забрана лишени от свобода да гласуват на време на избори е несъвместима с член 3 от Протокол № 1 поради своя общ (бел. прев. недиференциран) характер.

18. Следователно е налице нарушение на тази разпоредба на Конвенцията.

II. ПРИЛАГАНЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

19. Член 41 от Конвенцията предвижда:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.“

A. Вреди

20. Жалбоподателите предявяват претенции за обезщетение за неимуществени вреди.

21. Съдът е установил нарушения на член 3 от Протокол № 1 по редица дела, свързани със забрани на правото на глас на затворници в различни държави (вж. Параграф 15 по-горе, както и *Firth и други срещу Обединеното кралство*, номера 47784/09 и 9 други, § 18, 12 август 2014 г., с допълнителни препратки). В преобладаващата част от тези дела Съдът изрично отказва да присъди обезщетение за вреди. По същия

начин в настоящия случай Съдът стига до заключението, че установяването на нарушение представлява достатъчно справедливо обезщетение за всички неимуществени вреди, претърпени от жалбоподателите.

В. Разходи и разноски

22. Жалбоподателите претендират за техните разходи и разноски във връзка с производството пред Съда.

23. Според съдебната практика на Съда, жалбоподателят има право на възстановяване на разходи и разноски само доколкото е доказано, че те са били действително и необходимо направени и са в разумен размер. В делото *Greens и М.Т.* (цитирано по-горе, § 120) Съдът заявява, че:

„Решението, постановено във връзка с разходите по настоящите дела, е ограничено до производството пред Съда и отразява факта, че са подадени обширни писмени становища. В бъдещи последващи дела, предвид горните съображения, Съдът вероятно би счел, че съдебните разноски не са били разумно и необходимо направени и следователно не би било вероятно да присъди разноски по член 41.“

24. В цитираното по-горе решение на Камарата от 2016 г. по делото *Кулински и Събев* Съдът установява, че съществуващото изборно законодателство в България, което не позволява на затворниците да гласуват, е несъвместимо с член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията. Тази констатация е повторена и по делото *Димов и други срещу България* ([Комитет], №. 45660/17 и 13 други, § 12, 08 юни 2021 г.). Следващите жалбоподатели, които подават жалба до Съда във връзка с недопускането им да гласуват на избори, е трябвало само да попълнят формуляр за жалба, в който: i) да се позоват на член 3 от Протокол № 1; ii) да заявят, че са се намирали в затвор за изтърпяване на наложена присъда към датата на определените избори, за които се прилага тази разпоредба; и iii) да потвърдят, че иначе са отговаряли на условията да гласуват на въпросните избори (по-специално, че са отговаряли на приложимите изисквания за възраст и гражданство). Ясно е, че подаването на такава жалба е лесно и не изисква правна помощ (за сравнение вж. *Firth и други*, цитирано по-горе, § 21).

25. При тези обстоятелства съдебните разноски, претендирани от настоящите жалбоподатели, не могат да се считат за разумно и необходимо направени (пак там). Поради това Съдът отказва да присъди каквито и да било разноски.

ВЪЗ ОСНОВА НА ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ

1. *Обявява* единодушно жалбата за допустима;

РЕШЕНИЕ ТИНГАРОВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

2. *Приема*, че е налице нарушение на член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията;
3. С шест гласа „за“ и един глас „против“ *приема*, че установяването на нарушение само по себе си представлява достатъчно справедливо обезщетение за претърпените от жалбоподателите неимуществени вреди;
4. *Отхвърля* с шест срещу един гласа, останалата част от искането на жалбоподателите за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено писмено на 10 октомври 2023 г., в съответствие с член 77, параграфи 2 и 3 от Правилника на Съда.

Милан Блашко
Секретар

Пере Пастор Виланова
Председател

В съответствие с член 45 § 2 от Конвенцията и член 74 § 2 от Правилника на Съда, особеното мнение на съдия Сергидес е приложено към настоящото решение.

П.П.В.
М.Б.

ЧАСТИЧНО ОСОБЕНО МНЕНИЕ НА СЪДИЯ СЕРГИДЕС

1. Същността на оплакването на жалбоподателите е, че в качеството им на осъдени лица, изтърпяващи наказание лишаване от свобода, по отношение на тях е действала обща забрана да гласуват два пъти по време на парламентарни избори в България, проведени съответно на 4 април 2021 г. и 11 юли 2021 г., в нарушение на член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията; те също така претендират за присъждане на обезщетение за претърпените от тях неимуществени вреди, както и за техните разноски във връзка с производството.

2. Гласувах в подкрепа на точки 1 и 2 от диспозитива на решението, отнасящи се съответно до допустимостта на жалбите и до констатацията за нарушение на член 3 от Протокол № 1, но против точки 3 и 4 от посочените разпоредби, отнасящи се до решението да не се присъжда парично обезщетение за неимуществени вреди и съответно да се присъдят разноски.

А. Моето несъгласие по отношение на решението да не се присъжда на жалбоподателите никаква сума за неимуществени вреди

3. Що се отнася до претенцията на жалбоподателите за обезщетение за неимуществени вреди, в решението се посочва само, че те „са предявили претенции за обезщетение за неимуществени вреди“ (вж. параграф 20 от решението), без да се позовава на това, което жалбоподателите изрично твърдят в своите становища относно справедливото обезщетение, съответната част от които гласи следното

„Жалбоподателите претендират за неимуществени вреди за две нарушения на член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията в размер на 3 000 (три хиляди) евро за всеки жалбоподател. Жалбоподателите основават претенцията си на постановеното наскоро решение по делото *Анатолий Маринов срещу България* (№ 26081/17, решение от 15 февруари 2022 г.). По това дело жалбоподателят е лишен от правото да гласува на парламентарни избори въз основа на същите разпоредби на Конституцията и Изборния кодекс като жалбоподателите по настоящото дело. Присъдени са му 3 000 евро за неимуществени вреди, същата сума, която претендират жалбоподателите по настоящото дело.“

В настоящото решение обаче, без да е съобразено с влязлото в сила решение по делото *Анатолий [доп. прев. - Маринов]*, се казва следното:

„21. Съдът констатира нарушения на член 3 от Протокол № 1 по редица дела, свързани със забрани на правото на глас на лишени от свобода в различни държави (вж. параграф 15 по-горе, както и делото *Firth и други срещу Обединеното кралство*, номера 47784/09 и 9 други, § 18, 12 август 2014 г., с допълнителни препратки). В преобладаващата част от тези дела Съдът изрично отказва да присъди обезщетение за вреди. По същия начин в настоящия случай Съдът заключава, че установяването на нарушение представлява достатъчно

справедливо обезщетение за всички неимуществени вреди, претърпени от жалбоподателите.“

Също така в точка 3 от диспозитива на решението си Съдът постановява, „че установяването на нарушение само по себе си представлява достатъчно справедливо обезщетение за всички неимуществени вреди, претърпени от жалбоподателите“.

4. Считаю, че член 41 от Конвенцията, така както е формулиран, не може да се тълкува в смисъл, че „установяване[то] [на] нарушение на разпоредба на Конвенцията“ може само по себе си да представлява достатъчно „справедливо обезщетение за пострадалата страна“. Това е така, защото „установяването на нарушение“ е една от предпоставките „за предоставяне на справедливо обезщетение“ и Съдът не може да ги третира като равнопоставени (вж. аналогично параграф 7 от съвместното частично особено мнение, което написах със съдия Felici по делото *Grzęda срещу Полша* [ГК], №. 43572/18, 15 март 2022 г.).

5. В член 41 от Конвенцията са посочени следните три изисквания или критерии, които трябва да бъдат изпълнени кумулативно, за да може Съдът да присъди справедливо обезщетение, включително, разбира се, обезщетение за неимуществени вреди (номерацията е моя): а) Съдът установява, че е налице нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея; б) вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна позволява само частично обезщетение; и в) Съдът счита за необходимо да предостави справедливо обезщетение.

6. В настоящия случай Съдът се ограничава до първото изискване на член 41, а именно установяването на нарушение, и за съжаление счита, без да се обоснове или обясни, че изпълнението на това изискване само по себе си представлява достатъчно справедливо обезщетение за неимуществени вреди. Тук Съдът се аргумента, движейки се в кръг: установяването на нарушението, което е *sine qua non* за справедливо обезщетение, се превръща в самото справедливо обезщетение. По мое мнение подобно тълкуване и прилагане на член 41 няма основание нито в текста, нито в целта на тази разпоредба.

7. Така, след като член 41 предвижда, че трябва да бъдат изпълнени три изисквания, за да може Съдът да предостави справедливо удовлетворение, е налице логическа грешка в решението, че наличието на едно от тях само по себе си представлява достатъчно обезщетение.

8. За мое съжаление точка 3 от диспозитива отразява неразбиране на това, че целта на член 41, макар и свързана с нея, не е същата като целта на материалноправните разпоредби на Конвенцията, гарантиращи правата на човека, като член 3 от Протокол № 1, които според решението са нарушени в настоящия случай. Ако целта им беше една и съща, тогава член 41 би станал безпредметен, което би довело до абсурдни резултати.

9. В точка 21 от решението, цитирана по-горе, Съдът, без да дава каквото и да е правно обяснение, а само позовавайки се абстрактно и без обосновка на „огромното мнозинство дела“, в които е установено подобно нарушение и в които е отхвърлена претенция за обезщетение за неимуществени вреди, заявява, че „[п]о подобен начин в настоящия случай Съдът стига до заключението, че установяването на нарушение представлява достатъчно справедливо обезщетение за всички неимуществени вреди, претърпени от жалбоподателите“. При цялото ми уважение, като заявява това — както е отразено в т. 3 от диспозитива му — решението погрешно смесва първото и второто изискване на член 41 от Конвенцията и всъщност ги третира като едно и също, въпреки че Съдът не се позовава изрично, когато разглежда справедливото обезщетение, на изискванията по този член. Във всеки случай в параграф 21 от решението и в параграф 3 от диспозитива се прави само косвено позоваване на първото изискване на член 41 (установяване на нарушение), което само по себе си води до отхвърляне на претенцията за обезщетение за неимуществени вреди, въпреки че думата „изискване“ отново не се споменава от Съда.

10. Следователно, при цялото ми уважение, основанието, посочено за отказ за присъждане на парично обезщетение в точка 21 от решението, не изглежда да е легитимно и валидно основание, тъй като няма правно основание в член 41 и погрешно смесва съществото на делото и въпроса за справедливото обезщетение.

11. Неприсъждането на жалбоподателите на сума за неимуществени вреди от нарушаването на тяхното право според мен е равносилно на превръщането на защитата на техните права в илюзорна и фиктивна. Това е в противоречие с практиката на Съда, според която защитата на правата на човека трябва да бъде практическа и ефективна, а не теоретична и илюзорна, както изисква принципът на ефективност, който е присъщ на Конвенцията (вж. *Artico срещу Италия*, 13 май 1980 г., §§ 33 и 47-48, Серия А № 37). За да бъде правото на жалбоподателите по член 3 от Протокол № 1 практическо и ефективно, а не теоретично и илюзорно, този материален член заедно с член 41 от Конвенцията трябва да бъдат приложени от Съда не само като се установи нарушение на член 3 от Протокол № 1, но и като се присъди на жалбоподателя справедливо парично обезщетение за неимуществени вреди по член 41.

12. Както е посочено по-горе, и трите изисквания на член 41 трябва да бъдат изпълнени кумулативно. Тъй като Съдът приема, че е налице нарушение на член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията, е ясно, че първото изискване на член 41 е изпълнено.

13. Що се отнася сега до второто изискване на член 41, а именно, че „вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна позволява да бъде извършено само частично [и следователно не пълно] обезщетение“, ясно е, че то е приложимо и в настоящия случай.

14. Преминавайки сега към третото изискване на член 41, а именно, че е необходимо да се предостави справедливо обезщетение (изискване за необходимост), е очевидно, че това изискване също е изпълнено в настоящия случай, тъй като жалбоподателите са претърпели стрес и безпокойство поради установеното нарушение (а в параграф 21 Съдът приема, че е възможно да са претърпени неимуществени вреди). Що се отнася до това изискване за необходимост, то не е споменато в решението. Не са посочени и никакви причини, поради които, въпреки причинените на жалбоподателите стрес и безпокойство, дискреционната власт на Съда може да бъде упражнена по такъв начин, че да не се присъди никаква сума за неимуществени вреди. Ако Съдът желае да приложи това изискване, той следва да го посочи и обясни ясно, като по този начин придаде на произнасянето си прозрачност, яснота и последователност.

15. Според мен (което изразявам за първи път в отделно становище), въпреки че основната цел на член 41 е да предостави на жалбоподателя справедливо обезщетение — ако, разбира се, изискванията на тази разпоредба са изпълнени — случайна и допълваща цел на член 41 е да накара или насърчи държавите членки да изпълнят задълженията си по Конвенцията в случаите, когато неизпълнението им може да доведе до страдания, неудобства или материални щети за лицата. Непринуждаването на държава членка да плати обезщетение за неимуществени вреди, когато пострадалите от нарушаване на правата на човека действително претърпяват неимуществени вреди, не спомага за укрепването на върховенството на закона в тази държава, което може да доведе до повтаряне на подобни нарушения в бъдеще. Тази идея за инцидентната цел на член 41 произтича от факта, че първото изискване на този член е установяването на нарушение по Конвенцията, с което Съдът е компетентен да се занимава не само по теоретичен начин, като прави декларация за нарушение, но и по практически начин, като предоставя обезщетение.

16. Както изтъкнах по-горе, неприсъждането на жалбоподателите на сума за неимуществени вреди за нарушението на правото им, гарантирано от член 3 от Протокол № 1, според мен е равносилно на превръщането на защитата на посоченото право в илюзорна и фиктивна. Ето защо бих присъдил на жалбоподателите сума за неимуществени вреди като справедливо обезщетение по член 41 от Конвенцията. Тъй като обаче съм в позиция на малцинство, не е необходимо да определям сумата, която е трябвало да бъде присъдена.

В. Несъгласието ми с решението да не се присъждат никакви разходи и разноски и последващото отхвърляне на останалата част от претенцията за справедливо обезщетение на жалбоподателите

17. В своите становища относно справедливото обезщетение жалбоподателите обясняват своите разноски, които възлизат на 2 165 евро. В производството пред Съда жалбоподателите са представлявани от председателя на Българския хелзинкски комитет, неправителствена организация със седалище в София (вж. параграф 2 от решението).

18. Не съм съгласен с мнозинството да отхвърли останалата част от искането на жалбоподателите за справедливо обезщетение, а именно искането им за покриване на съдебните разноски.

19. Мнозинството отказва да присъди на жалбоподателите каквито и да било съдебни разноски по следните причини:

„24. В решението си от 2016 г. по делото *Кулински и Събев*, цитирано по-горе, Съдът е установил, че съществуващото изборно законодателство в България, което не позволява на лишените от свобода да гласуват, е несъвместимо с член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията. Тази констатация е повторена и по делото *Димов и други срещу България* ([Комитет], №. 45660/17 и 13 други, § 12, 08 юни 2021 г.). Следващите жалбоподатели, които подават жалба до Съда във връзка с недопускането им да гласуват на избори, е трябвало само да попълнят формуляр за жалба, в който: i) да се позоват на член 3 от Протокол № 1; ii) да заявят, че са се намирали в затвор за изтърпяване на наложена присъда към датата на определените избори, за които се прилага тази разпоредба; и iii) да потвърдят, че иначе са отговаряли на условията да гласуват на въпросните избори (по-специално, че са отговаряли на приложимите изисквания за възраст и гражданство). Ясно е, че подаването на такава молба е лесно и не изисква правна помощ (за сравнение вж. *Firth и други*, цитирано по-горе, § 21).

25. При тези обстоятелства съдебните разноски, претендирани от настоящите жалбоподатели, не могат да се считат за разумно и необходимо направени (пак там). Поради това Съдът отказва да присъди каквито и да било разноски.“

20. Имам принципно несъгласие с мнозинството, не толкова заради неприсъждането на жалбоподателите на техните съдебни разноски, които са били действително и необходимо направени и са били разумни като размер, а по-скоро с мотивите им да не присъждат изобщо съдебни разноски, а именно защото „е ясно, че подаването на такава молба е било просто и не е изисквало правна помощ“.

21. Правото на адвокатска защита е не само изключително важно човешко право по наказателни дела, което се разглежда от член 6 § 3, буква в) като „минимално право“ за справедлив съдебен процес, но то е също така много важно и неотменимо право по всяко друго дело от гражданско или административно естество и трябва не само да се зачита, но и да се гарантира от Съда. Ако има право по Конвенцията, съществува и правото на неговия носител, който твърди, че е нарушено, да получи правна помощ и да потърси защита пред Съда. Разбира се,

правото на правна помощ съществува независимо от това дали е налице право по Конвенцията или по вътрешното право, или дори ако няма такова право и лицето желае да получи правна помощ. Жалбоподателите по настоящото дело са спечелили делото си пред Съда, след като са се ползвали от правна помощ. Съвсем не е сигурно какъв би бил резултатът от делото без такава помощ. Съдът се е произнесъл по делото в състав камара, а не комитет, което показва, че Съдът е разглеждал делото като неповтарящо се.

22. Необходимостта от правна помощ, включваща правото на адвокат, не следва да зависи от това дали според Съда — и по-специално след като е решил делото и е установил нарушение на разпоредба на Конвенцията — делото би могло да бъде разгледано лесно и без правна помощ. Не съм съгласен да правя каквито и да било изявления, които могат да се тълкуват или приемат като обезкуражаващи лицата да се обръщат към Съда с правна помощ. Това не само би довело до омаловажаване на неотменимото право на правна помощ, но и може да направи Съда и неговата съдебна практика в бъдеще по-бедни, тъй като обогатяването и прогресивността на съдебната практика зависят до голяма степен от помощта и приноса на адвокатите на жалбоподателите.

23. Член 19 от Практическото ръководство на Съда относно „претенциите за справедливо обезщетение“, съдържащ се в Правилника на Съда, предвижда, че за да прецени дали присъждането на съдебни разходи и разноски е разумно, Съдът „може да вземе предвид и дали установеното нарушение попада в категорията на „утвърдената съдебна практика“. Това обаче не означава, че по дело, попадащо в тази категория, изобщо не могат да се присъждат разходи и разноски. „Вземането предвид“ на разумността на размера на разходите и разноските при оценката и „и изобщо неприсъждането на разходи и разноски“ са съвсем различни въпроси. Във всеки случай настоящото дело не попада в обхвата на „утвърдената съдебна практика“, поради което е разпределено и решено от камара, а не от комитет на Съда.

24. Независимо от това дали са присъдени разноски (бел. прев. — адвокатско възнаграждение) на жалбоподателите, Съдът е трябвало най-малкото да им присъди [бел. прев. - извършените] разходи. Например пощенските разходи за жалбата им до Съда са стрували 5 евро (Приложение № 3 към тяхното становище), които те е трябвало да платят дори ако се бяха явили пред Съда без процесуален представител, ако са искали жалбата им да стигне до Съда. Съдът обаче дори не разглежда частта от претенцията им, свързана с разходите.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Списък на жалбоподателите:

Жалба № 42286/21

№	Име на жалбоподателя	Година на раждане	Гражданство	Място на задържане към съответния момент
1.	Георги Тодоров ТИНГАРОВ	1981 г.	Българско	Затвор Пазарджик
2.	Никола Иванов ДОБРЕВСКИ	1966 г.	Българско	Затвор Пазарджик
3.	Илиян Георгиев ДОЙЧЕВ	1992 г.	Българско	Затвор Пазарджик
4.	Лазар Елков ИЛИЕВ	1999 г.	Българско	Затвор Пазарджик
5.	Антон Лозанов КМЕТСКИ	1985 г.	Българско	Затвор Пазарджик
6.	Ивайло Георгиев МУРДЖЕВ	1979 г.	Българско	Затвор Пазарджик
7.	Георги Петров РУДОВ	1964 г.	Българско	Затвор Пазарджик
8.	Иво Пламенов СТОЯНОВ	1978 г.	Българско	Затвор Пазарджик